

3. Онiкiєнко В. В. Прiоритети соціалiзацiї ринку працi в умовах ринкової стабiлiзацiї та глобалiзацiї нацiональної економiки Украiни / В. В. Онiкiєнко // Демографiя та соціальна економiка. – К. : Ін-т демографiї та соц. дослідж. НАН Украiни, 2006. – С. 101-114.
4. Чорний Р. С. Підходи до розуміння сутi та структури трудового потенціалу / Р. С. Чорний // Науковий вісник НЛТУ Украiни. – 2011. – Вип. 21.6. – С. 355-361.
5. Шевчук Л. Т. Медико-соціальні аспекти використання трудового потенціалу : регіональний аналіз і прогноз / Л. Т. Шевчук. – Львів, 2001. – 489 с.

Ткаченко С.В.

УДК 911.3

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Забезпечення енергетичної безпеки Украiни та її регіонів в умовах сучасних процесів глобалізації стає все більш важливою проблемою, оскільки енергетична безпека є фундаментом економічної безпеки, а відтак – і національної. Гарантування енергетичної безпеки та формування механізмів її реалізації є пріоритетним завданням сьогодні як для країни в цілому, так і для її окремих регіонів особливо тих, економіка яких є енергозалежною.

Політику у сфері енергетики багато в чому визначає рівень соціально-економічного розвитку Украiни, яка намагається відстоювати свої енергетичні інтереси на світовому енергетичному ринку. Зовнішні стосунки країни впливають на можливості її забезпечення паливом та енергією, ситуація ускладнюється ще й практичною відсутністю диверсифікації імпорту, який монополізовано Росією. Зусилля щодо відновлення експортної можливості країни, які були достатньо потужними у минулому, ще не принесли суттєвих результатів [1]. Це свідчить про зростаючу роль енергетичної безпеки та про її залежність від зовнішньої політики держави.

Крім цього, посилення ролі регіонів як складових господарства Украiни призводить до необхідності оцінки енергетичної безпеки кожного з них, що обумовлює важливість дослідження енергетичної безпеки в географічному вимірі.

Аналіз попередніх досліджень. Питання безпеки держави, зокрема енергетичної, в наш час знаходиться у колі уваги багатьох науковців та політичних діячів. Свою частку у дослідження зазначеної проблеми внесли О. Волович, В. Горбулін, Л. Мельник, В. Микитенко, А. Шевцов та ін. Переважна більшість робіт присвячена висвітленню місця Украiни в енергетичних процесах, характеристиці організаційно-економічних механізмів забезпечення енергетичної безпеки, розкриттю проблем даної сфери. Окремої уваги потребують дослідження регіональних аспектів енергетичної безпеки Украiни в контексті глобалізації світової економіки.

Мета та завдання даної роботи – охарактеризувати фактори, що впливають на енергетичну безпеку Украiни в умовах глобалізації світової економіки та розкрити особливості дослідження енергетичної безпеки на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку зі змінами глобального геополітичного простору все більшого значення набувають економічні фактори національної безпеки, де важливе місце відводиться гарантуванню забезпечення економічними ресурсами, серед яких вагому роль мають паливно-енергетичні ресурси. Ринки енергоресурсів, які раніше були локальними, сьогодні еволюціонували до регіональних та глобальних і можуть у майбутньому перетворитися на суцільний енергетичний простір.

Питання забезпечення енергетичної безпеки держави вимагає дослідження підходів до самого визначення «енергетичної безпеки». Л. Мельник та С. Чабанюк вважають, що «...під енергетичною безпекою слід розуміти здатність держави в особі її органів управління забезпечити кінцевих споживачів енергією в необхідному обсязі та належної якості у звичайних умовах та під час дії дестабілізуючих факторів у межах гарантованого покриття мінімального обсягу найважливіших потреб країни, окремих її районів, міст, селищ чи об'єктів у паливно-енергетичних ресурсах» [2, ст. 210-211]. В основу даного визначення покладено управлінський підхід. Застосовуючи системний підхід, В. Микитенко зазначає, що поряд з економічною, технологічною, науково-технічною, ресурсною підсистемами системи енергетичної безпеки слід також враховувати, власне, енергетичну підсистему у поєднанні з науковим, організаційним, географічним та управлінським підходами до її аналізу. Вказано на те, що енергетична безпека держави залежить не стільки від ресурсного забезпечення, скільки від рівня економічного та технологічного розвитку, ефективного використання енергоресурсів. Певному історичному виду держави притаманний власний тип системи енергетичної безпеки, яка відображається в її зовнішній політиці, а метою створення та модернізації енергетичної безпеки є захист інтересів окремих секторів економіки, що мають стратегічне значення для соціально-економічного розвитку держави [3].

Важливим для Украiни є досвід забезпечення енергетичної безпеки провідних країн та об'єднань світу. Так, політика Європейського Союзу свідчить, що головні цілі удосконалення енергетичної безпеки полягають в управлінні зовнішньою енергетичною залежністю та попитом на енергоресурси, розширенні діапазону внутрішніх джерел енергії, забезпеченні доступу до зовнішніх енергоресурсів та створенні резервних запасів [4]. Високий рівень залежності країн ЄС від зовнішніх джерел енергопостачання (за імпортом вони посідають перше місце, за експортом - друге) визначає концепцію енергетичної безпеки в ЄС, яка спирається на «безпеку постачання» енергетичних ресурсів з доступних та сталих зовнішніх джерел на довгостроковій основі. В ЄС розроблено комплекс зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних заходів, а також програми співробітництва в галузі енергетики із багатьма країнами, що мають відношення

до енергетичних інтересів ЄС, а саме, Європейську Енергетичну Хартію, яка являє собою політичну декларацію з енергетичного співробітництва, Договір до неї, Протокол до енергетичної хартії з питань енергетичної ефективності та відповідним екологічним аспектам. Сьогодні ЄС активно розвиває енергодіалог з Росією, а також з країнами Кавказу, Центральної Азії та східної Європи з метою зміцнити свою енергобезпеку [1].

Ще одним з важливих гравців на світовому енергетичному ринку є США, які являються найбільшим споживачем та виробником енергетичних ресурсів, координатором енергетичної політики промислово розвинених країн світу. Основною метою у сфері зовнішньої енергетичної політики даної країни є підвищення енергетичної безпеки поряд зі зміцненням і розвитком глобальної енергетичної безпеки за рахунок виключення перебоїв у постачаннях енергоресурсів і різких коливань світових цін на енергоносії, а також збереження власних запасів нафти. Для досягнення поставлених цілей країна вважає за доцільне збільшення можливостей доступу до світових енергетичних ресурсів.

Роль Росії на енергетичному ринку визначається її геостратегічним положенням та наявністю значних нафтогазових ресурсів. Країна володіє потужною трубопровідною системою, що з'єднує держави по осі Європа – Азія. Крім цього, Росія займає ведучі позиції в експорті природного газу та нафти, тому пріоритети у зовнішній торгівлі енергоносіями являються важливими складовими її зовнішньої політики. Росія сьогодні намагається опанувати роль самостійного учасника світового обороту енергоресурсів та інтегруватися у світовий енергетичний простір.

Для США, країн ЄС та Російської Федерації Україна виступає особливою зоною їх інтересів, тому забезпечення енергетичної, економічної та національної безпеки є стратегічним завданням нашої держави.

Енергетична безпека України формується під дією багатьох факторів, які умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. До зовнішніх слід віднести характер посилення міждержавних економічних і політичних суперечностей, що ведуть до зміни політичної карти світу, світовий рівень розвитку науки і техніки, що передбачає впровадження новітніх технологій та модернізацію виробництва з метою енерго- та ресурсозбереження, коливання світових цін на нафту та природний газ, що одразу ж позначається на собівартості виробленої продукції, та, відповідно, на конкурентоспроможності українських товарів.

Група внутрішніх факторів представлена наступними складовими:

- географічне положення України, а саме її Центральноевропейське розташування дає можливість виступати країні у якості об'єднуючої ланки між нафтопереробними регіонами держав каспійського регіону та найважливішими ринками збуту в Європі й країнах Близького та Середнього Сходу. Це визначає транзитний потенціал, який за умов раціонального його використання може суттєво впливати на загальний рівень економічного та соціального розвитку держави;

- природні умови та ресурси, що розглядаються з позиції частки власних паливно-енергетичних ресурсів у загальному енергетичному балансі держави та наявності сприятливих кліматичних умов в аспекті можливості їх використання для розвитку альтернативних видів електроенергетики;

- виробничий потенціал, який включає в себе обсяг власного виробництва електроенергії, частини її споживання та експортування, а також рівень енергоємності та енергозалежності виробничих потужностей;

- політичний потенціал країни, тобто її місце в глобальному енергетичному просторі, впливовість на перебіг процесів в енергетичній сфері.

Дослідження територіальних особливостей енергетичної безпеки України потребує застосування комплексного підходу та використання методів багатовимірного статистичного аналізу. Оцінка енергетичної безпеки регіонів України, а саме їх типізація, проводилася на основі розрахунку інтегрального індикатору енергетичної безпеки, який включає показники-стимулятори та дестимулятори, що охоплюють географічну та природно-ресурсну, виробничу, економічну, технологічну складові енергетичної безпеки. Встановлено, що регіони України значно відрізняються за рівнем енергетичної безпеки, що потребує розробки підходів до вирішення цієї проблеми з метою забезпечення збалансованого регіонального розвитку держави.

Висновки. Енергетична безпека як гарант збалансованого розвитку суспільства знаходиться сьогодні у центрі глобальної енергетичної політики. Проведене дослідження вказує на те, що енергетична безпека України залежить не лише від її ресурсної бази, а й від світових процесів, що відбуваються в галузі енергетики. Посилення процесів глобалізації все помітніше відображається на енергетичному секторі нашої держави, тому зважена зовнішня політика має бути пріоритетом сьогодення.

Енергетична безпека регіонів України є запорукою їх стабільного економічного розвитку, покращення соціальної сфери. Тому зменшення її територіальної диференціації має бути важливим завданням регіональної політики.

Метою подальших досліджень автора є обґрунтування шляхів та напрямів підвищення рівня енергетичної безпеки регіонів України.

Джерела та література:

1. Імпортно-експортна політика України в енергетичній сфері : стратегічні пріоритети / за заг. ред. А. Шевцова; Регіональний філіал Нац. ін-ту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську. – Дніпропетровськ, 2005. – 148 с.
2. Мельник Л. В. Енергетична безпека України : [Електронний ресурс] / Л. В. Мельник, С. В. Чабанюк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuvvp/ekon/2009_4_2/v48ek079.pdf
3. Микитенко В. На чому базується енергетична безпека держави / В. Микитенко // Вісник НАН України. – 2005. – № 3. – С. 41-46.
4. Европейская стратегия безопасного энергоснабжения (Зеленая книга). – М. : Интерсолацентр, 2002.